

РОЗДІЛ 11

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА РИЗИК

У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

- Суть понять невизначеності і ризику
- Способи вимірювання ризику
- Види ризиків
- Способи зниження ризиків

11.1 Суть понять невизначеності і ризику

Невизначеність – невід’ємна ознака складних, відкритих і динамічних систем, що існують у часі. Термін «невизначеність» використовується в таких різних галузях знання, як філософія, фізика, статистика, економічна теорія, фінанси, страхування, психологія, соціологія, інформатика та ін. У цілому під невизначеністю розуміють обмеженість знання, тобто нестачу або повну відсутність інформації, що є необхідною для опису існуючого або майбутнього стану деякого процесу або системи.

З поняттям невизначеності безпосередньо пов’язане поняття ризику. У найбільш загальному розумінні ризик – це стан невизначеності, результатом якого можуть бути небажані ефекти або значні втрати. В економічній теорії невизначеність пов’язують із такими подіями, які не піддаються кількісному оцінюванню. Відповідно до цього підходу ризик – це оцінена (обчислена) будь-яким способом імовірність кожної з можливих подій (Риск-менеджмент, 2015). Якщо йдеться про господарську діяльність підприємства, то говорять про бізнес-ризик, під яким розуміють насамперед імовірність (загрозу) виникнення фінансових втрат і, таким чином, або збитковості, або отримання підприємством прибутку нижче від очікуваного рівня.

Невизначеність за Найтом (Knightian uncertainty). Розмежування понять «невизначеність» і «ризик», що ґрунтуються на визначенні ризику як невизначеності, яку можна виміряти, бере початок із теорії американського вченого Френка Найта (Knight), що була викладена в його фундаментальній праці «Ризик, невизначеність і прибуток», вперше опублікованій в 1921 році. Зокрема, Ф. Найт писав: «Як правило слово «ризик» вживають дуже вільно: так називають невизначеність будь-якого виду, пов’язану з непередбаченими обставинами несприятливого спрямування; подібним чином термін «невизначеність» передбачає й успішний результат. Ми говоримо про ризик збитків і про невизначеність виграшу. Але в такому вживанні термінів закладена згубна двозначність, якої необхідно позбутися». «Практична відмінність між категоріями ризику і невизначеності

полягає в тому, що коли мова йде про ризик, розподіл наслідків у групі подій відомий завдяки апріорним розрахункам або зі статистичних даних минулого досвіду, тоді як в умовах невизначеності це не так з тієї причини, що ситуація, з якою доводиться мати справу, дуже унікальна і немає можливості сформулювати будь-яку групу подій» (Найт, 2003).

11.2 Способи вимірювання ризику

Методи визначення ступеня ризику передусім базуються на розробках теорії ймовірностей і математичної статистики. Так, щоб кількісно охарактеризувати ризик, необхідно знати всі можливі наслідки (якої-небудь події) та їх ймовірності (Пиндайк и др., 2001).

Наприклад

Якщо ми підкидаємо монетку, можливі два основні наслідки: монетка випаде або гербом, або цифрою. Якщо ми вкладаємо гроші в нове підприємство, в найпростішому випадку ми також можемо говорити про два ймовірних наслідки: підприємство виявиться прибутковим (перший наслідок) або, навпаки, збитковим (другий наслідок). У реальному житті ми, зрозуміло, мали б справу з більшою кількістю випадків, оскільки сама ситуація беззбитковості може включати безліч варіантів, що відповідають різним рівням прибутковості, як, наприклад, нульова прибутковість, рівень прибутковості від 1 до 10%, від 11 до 20%, від 21 до 30% і т.д.

Ймовірність показує, наскільки правдоподібним є настання певного наслідку (події). При цьому розрізняють об'єктивну та суб'єктивну інтерпретації ймовірності. Об'єктивна інтерпретація ймовірності базується на розрахунку частоти, з якою відбуваються події. Кількісною базою для розрахунку об'єктивної ймовірності може бути накопичений досвід про схожі події в минулому.

Наприклад

Досвід конкретного підприємства може свідчити, що в середньому з 1 000 вироблених на ньому одиниць продукції 10 виявляються бракованими. Займаючись сільським господарством і будуючи плани про майбутній урожай, фермер може врахувати статистичні дані про те, яка частина врожаю (певної культури), як правило, гине в результаті несприятливих погодних умов.

Суб'єктивна ймовірність – це числове вираження впевненості конкретної особи в тому, що дана подія дійсно настане. Припущення, що даний наслідок буде мати місце, базується на судженні або особистому досвіді того, хто оцінює, а не обов'язково на частоті, яку цей наслідок демонстрував у минулому. Суб'єктивні ймовірності, що оцінюються різними